До
Председателя на Научното жури за
оценяване на дисертационния труд
на Антония Светославова Балтова
СУ, Стопански факултет

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Теодора Маринова Георгиева, Софийски университет, професионално направление: 3.7. Администрация и управление (Стратегическо управление на науката, технологиите и иновациите)

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен "доктор" по професионално направление 3.8. Икономика и управление по отрасли – образование, наука, иновации в СУ „Климент Охридски", Стопански факултет.

Автор на дисертационния труд: Антония Светославова Балтова, отчислена с право на защита.

Тема на дисертационния труд: "Ефектът от по-добро качество на средното образование в България (по-високи постижения на учениците) върху икономическия растеж на страната".

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научно жури по защита на дисертационния труд, съгласно заповед № РД38-361 от 08.07.2025 г. на Ректора на СУ и Решение на научното жури, взето на заседанието му на 17.07.2025 г.

Рецензията е изготвена в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България, и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ "Св. Кл. Охридски".

I. Представяне на докторанта

Антония Светославова Балтова придобива ОКС „бакалавър" по Стопанско управление в СУ „Св. Климент Охридски", Стопански факултет (2004 – 2008), и в областта на Международните финанси и търговия в University of Portsmouth, UK (франчайз програма в България) (2004 – 2008). Дипломира се като Магистър по Финанси и банково дело след обучение в СУ, след което придобива ОКС

„магистър“ по Съвременни образователни технологии в СУ „Св. Климент Охридски“, Факултет по педагогика (2012 – 2014).

През периода 2015-2025 г. е докторант в СУ, Стопански факултет (отчислена с право на защита).

Научните интереси и изследователската работа на Антония Светославова Балтова са в сферата на образователните изследвания, качеството на средното образование, иновативните образователни подходи.

Притежава богат професионален опит като Финансов мениджър в 365 Company, София, България (март 2019 – до момента), Старши финансов мениджър, BU, CoE в Coca Cola European Partners, София, България (юни 2017 – март 2019), Мениджър финансово планиране и анализ, PPM, CoE в Coca Cola European Partners, София, България (юли 2016 – май 2017), Старши финансов контрольор в Atos Competency Centre, София, България (октомври 2015 – юли 2016) и Финансов одитор в PwC, София, България (септември 2008 – октомври 2015).

Антония Балтова е член на Асоциацията на дипломираните експерт-счетоводители от 2013 г. Притежава сертификати за успешно преминато ниво 2 на CFA (2015), Six Sigma – Жълт колан (2017, CCEP) и Six Sigma – Зелен колан (2018, CCEP).

II. Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е разработен в обем от 113 стандартни страници. Структуриран е както следва: уводна част, седем глави и заключение. Заедно с дисертационния труд е представено едно приложение по неговото съдържание. Съдържанието на дисертационния труд е илюстрирано посредством 24 графики и 21 таблици. Библиографската справка съдържа 38 източника на български език и 97 източника на чуждестранни автори.

Дисертационният труд, заедно с авторефератa и представените научни публикации по темата на същия (общо 4 на брой), представляват завършен продукт на самостоятелно научно изследване.

Дисертационният труд е посветена на актуален и важен икономически въпрос. Актуалността на темата на дисертационния труд произтича от:

- първо, от лансирането на понятието „икономика на знанието“ фактори като креативност, умения, компетенции, които се придобиват и възпитават в най-голяма степен в системата на средното образование, стават все по-важни за успеха на бизнес начинанията и представянето на националните икономики на международната сцена;

- второ, дори в ерата на изкуствения интелект, човешкият фактор остава ключов за успешна професионална реализация и личностно развитие;

- трето, по-високото качество на човешкия капитал гарантира развитието на икономика, основана на иновациите и високата добавена стойност, за развитието на конкурентни предимства, които е трудно да бъдат копирани или заменени;

- четвърто, въпреки че в последните години образователната сфера е обект на множество реформи, все още не са постигнати желаните резултати. Напротив, България в абсолютни измерители и в сравнителен план изостава в международните класации, а младите хора в страната не успяват да се справят с все по-сложните предизвикателства на съвремието. Настоящият дисертационен труд поднася още едно доказателство за значението на качественото средно образование за развитието на икономиката.

В дисертационния труд на няколко места е казано какво не е предмет на анализ, но предметът и обектът на изследване **не са експлицитно дефинирани**. Считам, че това е пропуск, който води до някои неясноти при определянето на изследователската хипотеза.

Като цел на дисертацията е изведено изследването на качеството на училищното образование в България и влиянието на образованието и иновационния капацитет върху икономическия растеж на страната. За нейното постигане са представени четири изследователски задачи.

Използваната система от методи и подходи позволява да се проведе задълбочено научно изследване по темата на дисертационния труд.

III. Оценка на съдържанието на дисертациония труд

В **първа глава** на дисертационния труд задълбочено и изчерпателно са изследвани различни аспекти на връзката между качество на човешкия капитал и икономическия растеж. В сравнителен план са представени два типа теоретични модели – неокласически и ендогенни, заедно с техните представители, като са изведени техните особености и различна перспектива при обосноваване на ролята на заетите и тяхното образователно равнище за развитието на икономиката. Анализът обхваща и редица емпирични модели, които базират резултатите си на изследвания на същата зависимост, но в контекста на проявлението на конкретен набор от външни фактори: в т.ч. икономическа и политическа обстановка, институционална среда, развитие на технологиите. На тази основа докторантката обосновава валидирането на поставените в началото изследователски хипотези. **Втора глава** е посветена на човешкия капитал в образованието и науката. Представени са три различни равнища на изследване на човешкия капитал, както и неговата обвързаност с интелектуалния капитал на фирмата. Анализирани са функциите на човешкия капитал и неговите количествени и качествени измерения. Авторката представя дефиниции на знанията, уменията и компетенциите като динамични величини в тяхната роля като компоненти на образованието.

Трета глава анализира целите, същността и процедурите на прилагане на международните изследвания в областта на образованието. Подробно са представени техните методологически особености. В изводите към трета глада е посочено, че международните образователни изследвания могат да се използват като надеждна основа за състоянието и качеството на образователните системи в различни страни. Авторката посочва, че високата степен на стандартизация и обхват ги превръща в предпочитани и надеждни инструменти за международни сравнения. Подобен анализ е направен и в **четвърта глава**, този път с обект човешкия капитал. Обосновава се хипотезата, че качеството на образованието има по-силно статистически значимо влияние върху икономическия растеж в сравнение с количествените измерители. **Пета глава** може да се счита като продължение а трета, като представя позициите на България в едно от международните образователни изследвания (PISA) между останалите държави от Централна и Източна Европа.

С практическа стойност са **шеста** и **седма глави**, в които се изследва влиянието на човешкия капитал и иновационния капацитет върху икономическия растеж, измерен с показателя БВП на глава от населението. Проведени са корелационен и регресионен анализ за определяне силата на зависимостта между растежа на БВП на глава от населението и всяка от компонентите свързани с индикатори на образованието за 15-те страни от Източна Европа, и регресионен анализ за определяне на вида на връзката. Подкрепена е основната хипотеза на дисертационния труд за значението на човешкия капитал като двигател на икономическото развитие в региона. Установено е също, че иновационният капацитет (измерен чрез GII) има по-силно влияние върху БВП на глава от населението в сравнение с количествените и качествени индикатори на човешкия капитал. На тази основа са изведени обобщения и препоръки.

Заключение. В дисертационния труд докторантката проявява способност за ясно откроyване и аргументирана научна защита на своите виждания по разглежданите проблеми. Тя сполучливо прави теоретико-методологически обобщения, предлага методически решения и обосновава практически предложения за изследване на влиянието на качеството на човешките ресурси и иновационния капацитет върху състоянието на икономиката. Наред с това обаче считам, че в структурно отношение дисертационният труд не е достатъчно добре логически издържан и има възможности за оптимизация.

IV. Научни приноси и постижения

Предложеният от докторанта Антония Светославова Балтова дисертационен труд притежава доказателства за научно-приложни резултати, представени като решения по изследваните проблеми. Налице са научни приноси с теоретико-методологически и практико-приложен характер. Могат да се открояят следните основни научни приноси на дисертационния труд:

1) Извършен е систематичен преглед и сравнителен анализ на качеството на училищното образование, измерено чрез международни образователни изследвания (PISA, PIRLS и TIMSS). Подробно са представени методологиите, които стоят в основата на тези изследвания. Представени са процедурите за тяхното прилагане и богатството на използвания информационен ресурс.

2) Установена е статистически значима връзка между индикаторите за образование и икономическия растеж в страните от Източна Европа за периода 2000 – 2022. Индексът за Хармонизирани резултати от обучението и броят години на обучение са идентифицирани като статистически значими променливи, което потвърждава хипотезите, че както постиженията на учениците, така и продължителността на обучението влияят пряко върху икономическия растеж на изследваните държави.

3) Разработен е модел за оценка на връзката между иновационния капацитет и икономическия растеж в страните от Източна Европа, като се използват Глобален иновационен индекс и неговите отделни компоненти като независими променливи. Установена е статистически значима връзка между GII и БВП на глава от населението, което потвърждава значимостта на иновационния капацитет като фактор за икономически растеж.

4) Предложен е интегриран аналитичен модел, комбиниращ качествени и количествени индикатори за образование, включително когнитивни умения (резултати от международни изследвания) и формални образователни показатели (среден брой години на обучение), с цел по-точна оценка на връзката между човешкия капитал и икономическия растеж. Този модел може да бъде приложим при формирането на политики в страни с ограничен достъп до образователни данни на национално ниво.

V. Публикации и участие в научни форуми

Докторант Антония Светославова Балтова е представил 4 научни публикации, пряко свързани с темата и съдържанието на дисертационния труд, в това число: три включени в международни бази данни, от които по една в Web of Science и Scopus.

Представените от докторантката научни публикации отговарят на необходимия брой публикации, те са достатъчни по обем и същевременно с това са представителни, самостоятелни, имат научна редакция и са в пряка връзка с темата на дисертационния труд, като отразяват основни моменти от него. Научните публикации отговарят на количествените и качествените изисквания за публикации при защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор”.

VI. Оценка на автореферата

Авторефератът е в обем от 43 страници. Той кореспондира с дисертационния труд и достоверно представя в синтезиран вид обхвата, съдържанието и резултатите от научното изследване.

VII. Критични бележки и въпроси

Могат да бъдат направени някои бележки и поставени въпроси, които биха повишили качеството на дисертационния труд и могат да предложат допълнителни насоки за изследване в бъдещата дейност на докторантката:

1) Заглавието на дисертационния труд е донякъде подвеждащо като фокусира вниманието единствено върху ролята на средното образование. В изложението е изследвано влиянието на два фактора върху икономическия растеж – качеството на човешките ресурси и иновационния капацитет. Установено е, че иновационният капацитет е дори с по-силно въздействие. На тази основа считам, че това би трябвало да се изведе по-напред и в заглавието (вместо само доброто качество на средното образование в България, измерено с по-високите постижения на учениците.

2) В дисертационния труд се изследва връзката между сложни социални и икономически категории, за което е използван относително семпъл методически апарат. Въпреки, че е видно, че докторантката е наясно с това, добре би било в следващи изследвания тя да подскаже подходи за включване в анализа на по-богата гама от фактори.

Посочените бележки не намаляват научната стойност на дисертационния труд и не оказват влияние върху общата положителна оценка на разработката като самостоятелно изследване с доказани научни и практико-приложни приноси.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Антония Светославова Балтова отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав и на Правилника за неговото приложение. Дисертационният труд представлява комплексно, задълбочено и добросъвестно научно изследване на важен и сложен теоретичен и практико-приложен проблем.

Темата на дисертационния труд е актуална, значима и дисертабилна. В хода на изследването са изпълнени поставените цели и задачи. Авторката допринася за изследването на влиянието на човешкия капитал и иновационния капацитет върху икономическото развитие. Предложените в дисертационния труд методики и подходи са полезни и приложими в практиката.

С пълна убеденост давам **положителна оценка** на рецензирания дисертационен труд. Посоченото в рецензията ми дава основание **да предложа на членовете на уважаемото научно жури да присъдят** на Антония Светославова Балтова образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.8. Икономика и управление по отрасли – образование, наука, иновации.

12 септември 2025 г. Рецензент:

София (проф. д-р Теодора Георгиева)